

gatio maxime urget in mortis articulo, ut dicemus; unde, si hujusmodi homines statum suum et periculum advertissent, debuissent per Eucharistiae susceptionem sese præparare; quod ergo propter impotentiam, vel naturalem inadvertentiam non impleverunt, merito in eis per Ecclesiam impletur; unde etiam fit, ut hi homines vel explicite, vel saltem implicite, hoc sacramentum petierint, et petendo, speciale jus ad illud acquisierint, quod merito Ecclesia in eis observari vult; hoc autem locum habere non potuit in his, qui nunquam ratione uti potuerunt. Denique hi homines potuerunt peccare mortaliter, et in amentiam incidere tantum attriti, et nondum perfecte contriti, unde fieri potest, ut per Eucharistiam efficiantur contriti ex opere operato; quæ utilitas, vel potius necessitas, locum non habet in aliis, semper carentibus usu rationis. Nec refert, si dicas, illud beneficium sufficienter conferri per absolutionem, vel extremam unctionem, contingere enim sæpe potest, ut neutrum horum sacramentorum applicari possit, possit autem Eucharistia, ut, si jam consecrata sit, et diaconus adsit, non autem sacerdos. Quod si tunc danda est, cur non etiam, quando simul absolutio, extremaque unctione possunt applicari? quia, licet videatur minor esse necessitas, est tamen major dignitas suspicentis et maxima utilitas. In quocumque ergo mortis articulo certissimum est, hoc licere. Quod tamen sit etiam debitum, et pastoribus præceptum, non est ita clarum, et ab auctoribus expressum; mihi autem omnino verum esse videtur, tum quia citata jura plane videntur hoc præcipere; tum etiam quia sic ægrotans habet jus ad hoc sacramentum, et immerito illo privatur.

6. *Primæ sententiæ fundamentum diluitur.* — Ad fundamentum ergo contrariæ sententiæ negatur, in hoc fieri irreverentiam sacramento; nam, vel est sermo de irreverentia corporali et extrinseca, quæ contingere potest per vomitum, expunctionem, aut quid simile; et hæc non semper adjungitur, sed cavenda est, et, quando moraliter timetur periculum ejus, a sacramenti administratione abstinentium est; aut est sermo de irreverentia spirituali et intrinseca; et hæc etiam nulla necessario est, nam, licet hujusmodi homo tunc non possit probare seipsum, potuit tamen prius quam in phrenesim incideret, et juxta dispositionem, quam tunc habuit, postea judicandus est; et ideo tunc potius pertinet ad

pastorem Ecclesiæ, probare illum, ejusque dispositionem examinare, nam, si de eo non constat, prius fuisse in statu peccati mortalis, præsumendus est bonus, qui malus non probatur; si autem constiterit, peccasse mortali, oportet ut constet, vel fuisse confessum, si potuit, vel, si non potuit, saltem signa contritionis dedisse; ad quod sufficiet unum vel aliud fide dignum testimonium, ut ex prædictis Conciliis sumitur. Itaque, quacumque probabili fide credatur esse bene dispositus, id satis est, ut recte docent Paludanus, dist. 9, quæst. 4; Sylvester, verbo Euchar. 3, num. 7; et in Catechismo Pii V his verbis declaratur: *Si, antequam in insaniam incidunt, piam et religiosam animi voluntatem præ se tulerint; ex quibus verbis aliqui colligunt, necessarium etiam esse, ut hoc sacramentum petierint, quod significant Armilla, verbo Communio, num. 25; et Victoria, in Summ., num. 48; Ledesma, quæst. 21, art. 9, dub. 4.* Sed, si hoc intelligent de expressa petitione, non est necessarium in re favorabili hoc gravamen adjungi; sufficit enim implicita petitio, quæ in ipsa contritione, et signis ejus includitur, quatenus includit voluntatem implendi omnia præcepta; imo, dum contrarium non constat, nullus est, qui non velit, ut Ecclesia ei in necessitate subveniat remediis ad salutem tam opportunis, et quasi necessariis. Unde altera pars illius fundamenti falsissimo nititur principio; sunt enim hi capaces effectus hujus sacramenti, multo magis, quam infantes; neque actualis devotione est necessaria, ut supra probatum est.

7. *Dubium de energumenis.* — *Energumenis qui rationis luce potiuntur Eucharistia non est deneganda.* — Quarto loco dubium est de energumenis seu obsessis a dæmons, de quibus Dionys., cap. 3 de Eccl. Hierarch., part. 2, negare videtur esse illis dandum hoc sacramentum, quem D. Thom. hic, ad 2, interpretatur du energumenis nondum baptizatis; nam de baptizatis ait, idem servandum cum illis esse, quod cum cæteris amentibus; nimur, quod, si absque periculo irreverentiae communicare possint, non est illis Eucharistia deneganda; nam ejus virtute, et auxilio, aut dæmon expelletur, si ad hominis bonum expediat, vel certe juvabitur homo, ut patienter, et cum fructu, labore suum sustineat; quam doctrinam refert D. Thom. ex Cassiano, qui videri potest collatione 3, cap. 30, ubi nonnulla miracula refert. Sic etiam Timotheus Alexand., in suis responsionibus, cap. 3, dicit,

obsessos a dæmons communicandos esse non singulis diebus, sed statis temporibus; in Concil. autem Elibert. dicitur, qui a spiritibus immundis vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, et fideles fuerint, dandam eis esse communionem; quibus verbis significatur, solum in illo necessitatis articulo communicandos esse. Sed Concilium non addidit particulam exclusivam; et Timot. Alex. latius loquitur, dicens, *statis temporibus;* et D. Thom. ac Cassian. generatim loquuntur; quare non est hoc nimium restringendum, sed prudenti arbitrio pastoris relinquendum est; nam, si obsessus omnino privatur rationis usu, servanda est regula de amentibus posita; si vero est compos sui, tantumque corporaliter vexatur, illa solum est quasi quedam corporalis ægritudo; et ideo per se non impedit, quominus Eucharistiae auxilium et solatum sæpius his hominibus conferatur. Sed objici potest canon. 39 ejusdem Concil. Elibert., ubi statuitur, energumenum, qui ab erratico spiritu exagitatur, hujus nomen neque ad altare cum oblatione esse recitandum; ergo multo minus illi erit danda communio. Sed cum Concilium non sit sibi contrarium, exponentum videtur de his energumenis, qui propter publica aliqua scelera, publice etiam a dæmonibus vexantur, et ab Ecclesia excommunicantur, juxta illud Paul., 1 ad Cor. 5: *Judicavi tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.*

SECTIO III.

QUANDO OBLIGET hoc præceptum ex vi solius juris divini.

1. *Prima opinio.* — Prima sententia esse potest, tantum obligare semel in vita, sive id fiat in mortis articulo, sive antea; ita tamen, ut, si prius expleta fuerit obligatio, jam amplius non obliget, etiam in mortis articulo. Ita opinatur Cajet., in Summ., verbo Communio, quem sequitur Ledesma, quæst. 21, art. 11, in fine, et Victor., in Summ., n. 86; idemque prius insinuaverat Palud. in 4, d. 9, quæst. 1, num. 16, qui consequenter ait, etiam nunc ex vi præcepti Ecclesiastici non obligari hominem ad communionem in articulo mortis, quocumque anni tempore succedat, si tempore Paschatis jam communicavit, quia per hoc implevit præceptum Ecclesiasticum, simulque divinum. Ratio vero hujus opinionis est, quia tota obligatio

probabile est jure divino obligari hominem ad communionem in articulo mortis per se et ratione illius periculi, sive prius communicaverit in vita, sive non; et consequenter toties ut minimum obligari ad communionem, quoties in illum articulum venerit. Hæc sententia non est admodum recepta inter Theologos, et ideo solum illam affirmo, ut probabilem et piam; nec auctores citati in prima sententia illam absolute negant, quamvis Paludan. significet, nunc quidem esse hanc obligationem inter

fideles, non tamen ex jure divino, sed ex consuetudine et præcepto Ecclesiæ ortam, quod etiam docuit Bonavent. in 4, dist. 10, art. 3, quæst. 4; Sylvest. autem, verbo Euch. 3, in princ., et Armill., verbo Communio, n. 4, solum dicunt esse mortale omittere Eucharistiam in illo articulo ex contemptu, non tamen ex negligentia, unde plane sentiunt, per se non esse præceptum; tamen conclusionem positam tenent Richard., dist. 12, art. 6, quæst. 4; Durand., dist. 9, quæst. 2, art. 2; Gabr., quæst. 4; Dominicus Soto, dist. 12, quæst. 4, art. 11; Petrus Soto, lect. 9 de Eucharistia. Et imprimis, quod hujusmodi præceptum nunc extet, Ecclesiastica consuetudo satis declarat; nam ex antiquissimis Conciliis et Pontificibus constat, semper ab Ecclesia diligentissime curatum esse, ne morientes sine viatico decedant, ut patet ex Concilio Niceno, can. 13; Tolet. XI, cap. 48; Agathens., cap. 44; Ancyran., cap. 22; Arausic., c. 13; Arelaten. II, cap. 42; Aurelian., cap. 24; in quibus sermo fere est ex parte ministrorum; ex parte autem ipsorum communicantium idem habetur in Concil. Carthagin. IV, cap. 77 et 78. Quæ consuetudo ita est recepta, ut sine magno scandalo violari non possit, quod est signum gravis obligationis; meritoque suæ salutis negligentissimus, et de statu animæ suæ, vel etiam de fide suspectus haberetur, qui voluntarie in mortis articulo viaticum negligenter; est ergo hæc res gravis et sub obligationem cadens. Ex hujus autem consuetudinis antiquitate ulterius colligere licet, eam, ut minimum, esse traditionem Apostolicam, quia ejus initium ignoratur. Ac denique ex ejus immutabilitate conjectamus, in Christi mandato esse fundatam. Ac propterea semper hæc obligatio prælata fuit obligationi jejune communicandi; nam hæc Ecclesiastica est, illa divina, quanquam hoc ex aliis etiam capitibus oriri potuerit. Alia etiam conjectura addi potest, quia in hoc præcepto illa tempora oportuit Ecclesiæ determinationi relinquere, quæ de se erant indifferentia, et pro temporum varietate immutari poterant et debebant; articulus autem mortis non est hujusmodi; sed de se est tempus maxime opportunum, et quandam communicandi necessitatem secum afferens; nec poterat unquam non expedire Ecclesiæ, ut præceptum communicandi pro illo articulo obligaret; ergo, quoad tempus illud, non oportuit præceptum hoc indefinitum relinquere, sed derminatum, ut pro illo articulo semper obli-

get, ita ut voluntaria ejus omissio et libera, etiam ex negligentia, speciale peccatum mortale sit, quia materia gravis est, et ad salutem animæ multum pertinens.

3. *Quæsitum.* — *Responsio.* — Rogabis, quomodo sit designandum hoc tempus articuli vel periculi mortis (hæc enim duo nunc pro eodem reputamus, ut latius in materia de confessione dicemus), id est, quantum temporis necesse est, intercedere inter ultimam communionem, et mortis periculum, ut novo hoc titulo periculi mortis obligari ad communionem censeamur. Aliqui enim existimant, non esse hoc explicandum per temporis brevitatem aut longitudinem, sed per communiantis intentionem, ita ut, qui sanus communicavit sine mortis existimatione, aut sine intentione sumendi viaticum, ut ex hac vita discederet, si paulo post, verbi gratia, post duos aut tres dies, in periculum mortis incidat, obligetur ad sumendum iterum Eucharistiam in viaticum. Cui opinioni videntur favere Concilia citata, dicentia, obligari hominem hoc præcepto ad sumendum viaticum, ut ex hac vita migret; sed qui hoc animo non communicavit, non proprie sumpsit viaticum; ergo tenetur iterum, occurrente periculo, eo animo communicare. Et confirmatur, quia hæc obligatio est propria illius temporis, in quo adest tale periculum; unde orta non fuerat quamdiu periculum non imminebat. Non ergo implere potuit per communionem prius factam, sicut e contrario, si existente periculo mortis, homo peccasset communionem omittendo, et postea periculum evaderet, non teneretur priorem obligationem implere, quia jam cessavit. *Haec tamen sententia*, neque ab ullo auctore expresse tradita est, nec videtur simpliciter amplectenda, quia nimis rigida et scrupulosa videtur, et quia, si ratio facta firma est, etiam de tempore intra eumdem diem procedit, quod, si quis communicavit sine ulla viatici intentione, aut mortis cogitatione, et vespere incidat in mortis periculum, debeat iterum eodem die communicare per modum viatici, quia non ita sumpserat, nec divinum præceptum impleverat. Consequens autem non solum contra omnes Doctores, sed etiam contra Ecclesiæ consuetudinem esse videtur. Alter ergo explicari potest hæc obligatio per brevitatem aut longitudinem temporis, ita ut sensus præcepti sit, ut homo teneatur paulo ante mortem communicare; nam finis præcepti esse videtur, ut per communionem se ad transi-

dem diem non est hæc licentia danda, quia non solum non est in usu, sed etiam iterata communio intra eumdem diem est simpliciter ab Ecclesia prohibita, ut infra dicam.

4. *Secunda conclusio.* — Dico secundo: præceptum divinum de sumenda Eucharistia non tantum obligat in articulo mortis, sed etiam ante illum, nec semel tantum, sed aliquoties in vita, si tempus ejus nimium breve non sit. Ita fere docent reliqui auctores, qui hoc præceptum divinum admittunt. Et ratio est, quia præceptum affirmativum, quamvis per se non determinet tempus, non habet ex ratione sua, ut semel tantum in vita obliget, quia licet indefinite detur, non tam limitatur ad unum actum, seu ad unum tantum tempus, sed comprehendit quicquid juxta materiam præceptam diversis temporibus occurtere potest, secundum rectam rationem, et prudentem talis præcepti interpretationem. Exempla hujus rei aperta sunt in præcepto fidei, diligendi Deum, sacrificandi, etc. Quis enim dicat, hec præcepta semel tantum in vita obligare ad exercendum actum fidei, vel ad amandum Deum, aut ei sacrificium offerendum? ergo neque de præcepto communicandi hoc potest rationabiliter dici. Probatur, quia si ex generali ratione præcepti affirmativi hoc non colligitur, neque ex speciali et propria ratione seu materia hujus præcepti colligi potest, sed contrarium potius. Quod probatur primo de fine hujus sacramenti et præcepti, qui est charitatis robur et nutritio ac perseverantia; ad hos enim fines unus solus actus in diurna vita sufficere non potest, ut per se constat. Secundo ex materia; datur enim per modum cibi. Sicut ergo non satis est, corporalem cibum semel in vita manducare, ita nequa spirituale, quia calor concupiscentiae et fomes peccati non minus debilitant animæ vires, quam naturalis calor vires corporis. Atque eisdem rationibus probari potest, esse valde alienum a natura et præcepto hujus sacramenti, ut usus ejus in finem vite reservetur, cum tempus cibandi animam, nutriti charitatem, et vincendi concupiscentiam, per totum vitæ tempus protrahatur, sicut est omnino alienum a natura cibi corporalis, ut ejus usus in extremam vitæ necessitatem reservetur.

5. *Difficultas.* — Sed statim occurrit difficultas tacta in fundamentis contrariae sententiae, quænam sint hæc tempora, pro quibus hoc præceptum obligat, vel quomodo

essent definienda, si Ecclesia suo præcepto ea non præscripsisset? Respondent aliqui, data hypothesi, impossibile esse talia tempora definiri, et ideo fieri non posse, ut Ecclesia hoc facere omittat, quia deficeret ejus providentia in re necessaria ad bonos mores fidelium. Sed hoc est potius difficultatem fugere, quam expedire. Neque enim illa conditio videtur omnino impossibilis; imo in principio nascentis Ecclesiæ fortasse per aliquid tempus nulla facta est determinatio, quamdiu scilicet duravit fervor fidelium, qui sua sponte frequentius communicabant, quam ex præcepto tenerentur. Item in aliis præceptis affirmativis, præsertim de actibus interioribus fidei aut charitatis, nulla est facta determinatio temporis per Ecclesiam, et non propterea relinquitur ut impossibilis explicatio obligationis talium præceptorum, neque in ultimum mortis articulum rejicitur. Advertendum ergo est, hanc obligationem posse intelligi, vel per se ac præcise ex vi præcepti obligantis ad communionem, vel per accidentem ex alia occasione occurrente, mediante alio præcepto; hic de priori obligatione loquemur; ad complementum autem doctrinæ dicemus etiam de posteriori.

6. *Tertia conclusio.* — Dico ergo tertio: tempora, pro quibus per se et vi sua obligat communionis præceptum, non possunt singula indivisibiliter designari, sed prudente arbitrio dijudicanda sunt, negative potius præcavendo, ne talis communio nimium differatur, quam præcise determinando diem vel horam. Hanc conclusionem probat ratio difficultatis supra tacta; et potest præterea in hunc modum declarari. Primo enim Ecclesiæ usus ac determinatio probat dilationem unius anni non esse divino præcepto contrarium; nam qui nunc implet præceptum Ecclesiæ, non violat divinum, etiamsi frequentius non communicet; nam licet Ecclesia præcipiendo unum, non excludat aliud, nec expresse approbet tantam dilationem, tamen dum id permittit, et non damnat ut malum, tacite declarat hoc sufficere ad non peccandum contra hoc divinum jus. Maxime, cum ad pastores Ecclesiæ pertineat curare, ut divina jura communiter a Christiano populo serventur; et hic videtur esse sensus totius Ecclesiæ, quare vane ac sine fundamento aliud introducere tentaretur, ut bene notavit Petrus Soto, lect. 4 de Euchar. An vero duorum vel trium annorum tempus nimium sit, ita ut, secluso præcepto Ecclesiæ, per id temporis

differre communionem, sit contra jus divinum, incertum quidem est, videtur tamen probabile, propter rationes supra factas. Unde concludere possumus, obligare hoc præceptum divinum ad communicandum aliquoties in vita, saltem tertio, vel quarto quoque anno, quia major dilatio valde esset irrationabilis. Addit tamen Petrus Soto, hoc tempus non esse idem, respectu omnium personarum; quidam enim frequentius obligantur, quam alii, quia in majoribus temptationibus, et periculis versantur. Sed hoc est miscere obligationem per accidens, cum obligatione per se; nam, si quæ obligatio interdum nascitur ex temptationibus, illa est per accidens, et non nascitur ex hoc præcepto, quod tractamus, sed ex præcepto charitatis, vel castitatis, vel ex aliis hujusmodi; per se ergo non obligat hoc præceptum ad majorem frequentiam hos, quam illos. Nam seclusis accidentibus casibus, et obligationibus, nulla fingi potest inæqualitatis ratio; est ergo uniformis hæc obligatio. Sicut præceptum Ecclesiasticum communionis annuae uniformiter omnes obligat, etiam si demus, aliquem propter temptationes posse obligari ad communicandum frequentius. Loquimur autem de laicis; nam de obligatione sacerdotum ad sacrificandum, et ad communicandum ratione sacrificii, postea dicturi sumus.

7. *Quarta conclusio.* — Dico tamen quarto, moraliter loquendo, obligationem ad communicandum nunquam oriri per accidens ex aliis præceptis, neque per extrinsecas circumstantias posse hæc tempora communionis designari. Probatur breviter, discurrendo per omnes modos hujus accidentiaræ obligationis, qui hactenus excogitati sunt. Primus est proxime tactus de tempore temptationis, quando, scilicet, tam gravis est et diurna, ut ad illam superandam hujus sacramenti auxilium moraliter necessarium existimet, quia, tentatis aliis remedii, experimento cognitum est, ea non sufficere. Ita Petrus Soto supra. Ego vero, quamvis non censeam esse hunc casum omnino impossibilem, existimo tamen esse rarissimum, et vix moraliter accidere posse, quia sunt multa alia remedia, orationis, pœnitentiæ, etc., quæ de se efficacia sunt; præsertim si otium et occasionses peccandi auferantur, et homo, quantum est de se, moralem diligentiam adhibeat. Quod si ipse in his deficit, etiam communionis medium invenietur inefficax; ergo propter vincendam temptationem raro obligabitur homo

ad communionem. Accidere tamen potest, ut homo in se ipso expertus sit, quoties communicat, facile abstinere a tali peccato, vel propter fidem et reverentiam conceptam, vel propter singularem Dei providentiam; e contra vero, quando omittit communionem, facile peccare; et tunc talis fortasse posset esse casus, ut, prudenter rem considerando, judicaretur hujusmodi homo obligatus ad communionem, et illam omittendo peccaret, non contra præceptum divinum communicandi, sed contra præceptum illud, quo obligatur vincere talem temptationem; tamen, ut dixi, hujusmodi casus non est moralis, seu regulariter accidens, et ideo posui in conclusione, moraliter esse intelligendum. Atque hinc constat pari ratione non posse hominem obligari ad communionem propter extrinsecam causam obtinendi a Deo aliquod beneficium, vel proprium vel commune; ut quod Ecclesiæ vel reipublicæ periclitanti subveniat, vel in gratiarum actionem propter aliquod beneficium a Deo susceptum, vel alias similes extrinsecas causas; nam, licet usus communionis accommodatum medium sit ad hos fines, non est tamen necessarium, secluso voto, et humano præcepto, quæ in tota conclusione intelligi debent exclusa, quia non agimus de obligationibus ortis ex voluntate humana, sed ex divina, vel ex rebus ipsis.

8. Secundum modum hujus obligationis tetigit Dominicus Soto supra citatus, scilicet, ex peccato mortali superveniente post ultimam communionem, etiam si in fine vitæ per modum viatici facta sit; ita ut semper teneatur homo, postquam mortaliter peccavit, communicare, priusquam ex hac vita decadat; ita significat etiam Summa Tabien., verbo Communicare, num. 46, et Summ. Armil., verbo Communio, num. 44. Nullum tamen afferunt testimonium, aut efficacem vel probabilem rationem, et ideo qua facilitate asseritur tale præceptum, rejiciendum est, quia neque ex Scriptura colligitur, neque ex traditione aut consuetudine Ecclesiæ, nec denique ex institutione, aut natura hujus sacramenti, quia non est institutum ad peccatum mortale tollendum; propter quam causam præceptum confessionis obligat, quoties mortaliter peccatur. Unde neque institutum est hoc sacramentum, ut medium ad salutem necessarium, ut suo loco vidimus; præceptum autem ejus sufficienter jam impletum fuit debito tempore et in mortis articulo, ut patet, quia, si non intercessisset peccatum, obligatio præ-

cepti sufficienter judicaretur expleta; peccatum autem non est, unde novam obligationem induxit. Dices, ideo eam inducere, quia hominem effectu hujus sacramenti privat. Sed hoc nullius momenti est, tum quia ille effectus non est simpliciter necessarius ad salutem; tum etiam quia juxta veriorem sententiam, per poenitentiam reparatur. Alioqui, si hæc ratio esset valida, etiam si intra eundem diem homo peccasset mortaliter post viatici sumptionem, et eodem die timeretur mors, deberet iterum communicare; imo sèpius eodem die, sicut tenetur sèpius confiteri in tali casu. Accedit tandem, quod regulariter hujusmodi peccatum est occultum; viaticum autem non nisi publice accipi potest; quomodo ergo obligabitur ægratus paulo post acceptum viaticum ad iterum petendum illud propter occultum peccatum, ex fragilitate commissum? id sane est præter morem Ecclesiæ, nec fieret sine admiratione et scandalo Christiani populi. Unde communis usus Ecclesiæ satis ostendit, non quotiescumque occurrit in hujusmodi hominibus necessitas confitendi, esse etiam obligationem communicandi.

9. *Qui Missæ inservit, vel assistit, communicare in illa non tenetur.* — Tertius modus hujus accidentalis obligationis excogitatus fuit a quibusdam haereticis, dicentibus, teneri hominem ad communicandum, quotiescumque sacrificio Missæ assistit, non ut sacerdos sacrificans, de quo postea, sed ut laicus Missam audiens. Fundatur primo in Christi facto et verbis; ille enim cum primum consecravit, omnes astantes communicavit, et subjunxit: *Hoc facite.* Ergo præcepit, ut semper ita fieret. Unde Chrysostomus, homilia 61 ad Populum, sic scribit: *O consuetudinem! O præsumptionem! sacrificium frustra quotidium! incassum assistimus altari, nullus qui communicet. Omnis qui mysteriorum participatione non fruatur, impudens et procaec est, si adstat.* Secundo, nam qui Missam audit, concurrit ad sacrificium, ut offerens; ergo debet etiam concurrere ut participans, alioqui ex parte sua non consummat sacrificium, et ideo dicitur hæc obligatio oriri, non ex præcise ratione communionis, sed ex ratione sacrificii. Tertio favet antiqua consuetudo, qua hoc legimus observatum, ut ex antiquis liturgiis constat, et in nostra ante ultimas orationes est versiculus, qui appellatur Communio, qui olim cantari solebat dum populus communabat, eademque consuetudo sumitur ex